

دکتر عباس زریاب خویی

درس‌هایی درباره
ظهور اسلام

به اهتمام: علی بهرامیان

سرشناسه : زریاب خویی، عباس، ۱۲۹۷ - ۱۳۷۳.
 عنوان و نام پدیدآور : درس‌هایی درباره ظهور اسلام / عباس زریاب خویی؛ ویراستار علی بهرامیان.
 مشخصات نشر : تهران: نامک، ۱۴۰۳.
 مشخصات ظاهری : ۳۹۸ ص.
 شابک : ۹۷۸-۶۲۲-۶۶۷۰-۴۳-۲
 وضعیت فهرست‌نویسی: فیبا
 یادداشت : نمایه.
 موضوع : زریاب خویی، عباس، ۱۲۹۷ - ۱۳۷۳. -- وعظ
 موضوع : سنت نبوی
 Wonts of the Prophet
 اسلام -- تاریخ
 Islam -- History
 رده‌بندی کنگره : BP ۱۰/۵
 رده‌بندی دیویی : ۲۹۷/۰۸
 شماره کتابشناسی ملی : ۹۳۱۴۵۱۰

نامک در زبان پهلوی (فارسی میانه) به معنای کتاب نام است. تلفن: ۶۶۴۱۷۶۳۶

naamak.publication@gmail.com @naamak.publication naamak.publication

درس‌هایی درباره ظهور اسلام (سخنرانی‌های دکتر عباس زریاب خویی)

به اهتمام: علی بهرامیان

آماده‌سازی رایانه‌ای نوارها: مصطفی زکریا پور

چاپ اول: ۱۴۰۳ / شمارگان: ۸۸۰ نسخه

لیتوگرافی: کارا / چاپ و صحافی: تاجیک

قیمت: جلد نرم: ۳۶۰ هزار تومان؛ جلد سخت: ۴۵۰ هزار تومان

ISBN: 978-662-6670-43-2

شابک ۹۷۸-۶۲۲-۶۶۷۰-۴۳-۲

تمامی حقوق برای نشر نامک محفوظ است.

تکثیر یا تولید مجدد آن کلاً و جزئاً، به هر صورت (چاپ، فتوکپی، الکترونیکی و صوتی) بدون اجازه کتبی ناشر ممنوع است.

مرکز پخش: ماه مهر، ۶-۶۶۴۷۷۴۰۵، داخلی ۱

فهرست

مقدمه	۷
جلسه اول	۱۱
	(روش‌شناسی تدقیق در منابع زندگی پیامبر (ص))
جلسه دوم	۲۳
	تاریخ سیره نبوی: مقدمه‌ای بر تاریخ باستان (تأکید بر درک اصولی تاریخ: سیره‌ها، تواریخ، مغازی و...، تاریخ عربستان پیش از اسلام)
جلسه سوم	۳۷
	جغرافیای تاریخی عربستان (مختصات تاریخی، مکانی، اقتصادی و... حجاز پیش از اسلام)
جلسه چهارم	۵۱
	ادیان فلات عربستان پیش از اسلام (ادیان قبایل، بت‌پرستی، پیروان موسی، مسیحیت، مجوس و...)
جلسه پنجم	۶۵
	اخلاق طبیعی و اخلاق دینی (اخلاقیات جامعه، حنفاء و زاده‌شدن پیامبر (ص))
جلسه ششم	۷۷
	عام الفیل و سال‌های ابتدایی زندگی پیامبر (ص) (تدقیق در منابع عام الفیل، مختصری از خانواده پیامبر در کودکی او)
جلسه هفتم	۹۱
	بعثت (بعثت از نگاه انسانی و تاریخی)

جلسه هشتم	دعوت ۱۰۳ (دعوت اولیه، عشره مبشره، وحی‌های نخستین و انذار)
جلسه نهم	نخستین رایحه‌های اعجاز ۱۱۷ (معانی سحر و اعجاز، عوامل اقتصادی کفار، اوضاع تاریخی حبشه، روم و ایران در سال پنجم هجرت)
جلسه دهم	رؤیای صادق ۱۳۱ (سفر به حبشه، شعب ابی طالب، ماجرای معراج، رؤیا و مراتب آن)
جلسه یازدهم	مقدمات هجرت به مدینه ۱۴۷ (شرایط اجتماعی مدینه و بیعت النساء)
جلسه دوازدهم	در مدینه، بعد از هجرت ۱۶۱ (مبدأ تاریخ اسلامی، صلح میان قبایل و تنظیم قانون شهر، عهد اخوت، متافین و یهودیان)
جلسه سیزدهم	ساختمان اجتماعی مدینه ۱۷۷ (نماز، قبله، اذان، برخورد یهودیان با اسلام و بحث تحدی)
جلسه چهاردهم	سریه نخله و غزوة بدر ۱۹۱ (دلایل غارت کاروان‌ها، قضیه نخله، جنگ بدر و تقسیم غنائم)
جلسه پانزدهم	جنگ احد - ۱ ۲۰۷ (کیفیت و چرایی جنگ احد، شهادت حمزه و ماجرای وحشی)
جلسه شانزدهم	جنگ احد - ۲ ۲۲۳ (تکرار ماجراهای جنگ احد با تفصیل بیشتر)
جلسه هفدهم	جنگ احد - ۳ ۲۳۹ (مرور جنگ، نتایج آن و بررسی روان‌شناسانه مسلمانان و کفار)

جلسه هجدهم	مقدمات جنگ احزاب..... ۲۵۵ (ماجرای بنی نضیر و تجمیع کافران و پیشنهاد خندق‌کندن سلمان فارسی)
جلسه نوزدهم	جنگ احزاب ۲۷۱ (کارشکنی یهودیان، نبرد امام علی (ع) با عمرو بن عبدود و دلایل پایان محاصره)
جلسه بیستم	بنی قریظه..... ۲۸۵ (واکاوی دلایل جنگ با بنی قریظه و بررسی دلایل تاریخی و سیاسی)
جلسه بیست و یکم	مرور تاریخ سال ششم تا هفتم..... ۲۹۹ (نقض بنی مصطلق، اجرای تهمت به همسر پیامبر و صلح حدیبیه)
جلسه بیست و دوم	پس از حدیبیه..... ۳۱۳ (فتح خیبر، فتح فدک و تفسیر سوره فتح)
جلسه بیست و سوم	گسترش اسلام ۳۲۵ (جنگ با روم، نقض صلح حدیبیه و فتح مکه)
جلسه بیست و چهارم	پس از فتح مکه..... ۳۳۹ (تبیین قوانین فقهی و غزوه هوازن)
جلسه بیست و پنجم	حجة الوداع..... ۳۵۵ (ماجرای جنگ حنین، تقسیم غنائم، جنگ با بیزانس و حجة الوداع)
جلسه بیست و ششم	اسلام، دینی تاریخی..... ۳۷۱ (میراث اسلام و قیاس با سایر ادیان)

مقدمه

حدود سال ۱۳۷۲ به طور اتفاقی دانستم که در دهه ۱۳۵۰ در حسینیه ارشاد مجالس درس استاد ما، دکتر زریاب در باب تاریخ اسلام و سیره نبوی (ص) برگزار می‌شده است. در یکی از روزهای سه‌شنبه که استاد به طور معمول در بخش تاریخ در ساختمان سابق مرکز دائرةالمعارف بزرگ اسلامی حضور می‌یافتند، از ایشان تفصیل موضوع را پرسیدم. تأیید فرمودند و گفتند که آن جلسات به دعوت مرحوم مطهری برگزار شد و تا هنگام تعطیلی حسینیه ارشاد در ۱۳۵۰ ادامه داشت. مرحوم مطهری به ایشان گفته بود که اشخاص محقق و شناخته‌شده در زمینه تحقیقات تاریخی پیرامون سیره نبوی (ص) و حوادث سده‌های نخست پس از اسلام، بخصوص از طبقه دانشگاهی، لازم است که سطح آگاهی عمومی را افزایش دهند. استاد زریاب نخست در حوزه علمیه قم تحصیل کرده بود و هنگام طرح این دعوت، مقام ارجمندی هم در تحقیقات تاریخی، به‌ویژه در باب سده‌های نخست اسلام در ایران پس از اسلام داشت و احاطه او بر جوانب گوناگون فرهنگ و تمدن اسلامی، از صرف و نحو و علوم بلاغی تا تفسیر و حدیث و ادب و کلام در نظر اهل علم روشن بود و اهل تحقیق کمابیش می‌دانستند که استاد هنگام بحث و درس و تألیف و ترجمه در همه این موضوعات، احاطه خود را از هر جهت به کار می‌برد و

میزان دخالت منتشر شود، به همین سبب، لحن خطابی استاد چنان‌که ملاحظه خواهد شد، محفوظ ماند.

دیدگاه استاد زریاب در این دروس، گرچه فارغ از تعلقات اعتقادی نیست، مشتمل بر انواع تدقیق در متون تاریخی و حدیثی و قرآنی است و به واقع جنبه‌های آموختنی در آن اندک نیست و با وجود انتشار انبوهی از آثار تحقیقی به زبان‌های گوناگون و با سطوح مختلف علمی به ویژه در سالیان اخیر در این باب، پس از گذشت حدود نیم قرن، همچنان حلاوت و تازگی دارد و حاکی از احاطه شگفت‌انگیز استاد زریاب بر جنبه‌های گوناگون فرهنگ اسلامی است و به گمان نگارنده، تحقیق در این دوره تاریخی، بدون اطلاع کافی از جوانب مختلف فرهنگ و تمدن اسلامی، راه به جایی نخواهد برد و بسا که مایه سرگردانی و گمراهی شود.

از استاد بزرگوار، آقای دکتر حسین معصومی همدانی بی‌اندازه سپاس‌گزارم که صورت نهایی کتاب را به خواهش نگارنده از نظر گذراندند و اصلاحات و پیشنهادهای ارزنده ایشان از هر جهت مغتنم واقع شد. همچنین از دوست عزیز جناب آقای دکتر مصطفی موسوی که از سر لطف متن نهایی را خواندند و اصلاحات مهمی را اعمال کردند تشکر می‌کنم. از آقای نوید شاه‌علی برای استخراج نمایه و تهیه نام و لید فصول کتاب کمال امتنان را دارم.

فراهم آمدن این کتاب، بدون لطف و پشتکار دوست فاضل ارجمند جناب آقای مرتضی هاشمی‌پور ممکن نبود و سپاس‌گزاری از ایشان را بر خود فرض می‌دانم.

تایستان ۱۴۰۲

علی بهرامیان